

Farkas Szilárd

Földem

(Válogatás somogyi alkotók műveiből)

„De tán jó oly idő, melyben nekünk a vidékük új Helikon lesz.” Stílszerű talán Csokonai e közismert szavaival kezdenem. Csurgói tapasztalatait összegezte versében, és sötét jóslatként nehezednek sorai erre a vidékre közel két évszázad óta.

Mi más ez a kötet, ha nem bizonyítéka a költő reményei beteljesülésének? Hiszen somogyi alkotók sorakoznak e válogatásban. Ez, a közös FÖLD, a Balatontól a Drávaig nyúló vidékhez tartozás a fő összekötő kapocs, amely egyetlen szempont volt a válogatáskor, az alkotók felkérésekor. A kötet legfőbb újdonsága és bátorsága éppen ez a „röghöz kötöttség”, hogy nem egy nemzedék vagy egy irányzat képviselőit akarja összefogni, hanem a lehető legtágabban értelmezve a művészet, az alkotás fogalmát – „maga az aktuális sokféleség”. Elegendő egyetlen pillantást vetnünk az alkotók névsorára. „Van köztük szobrász és festőművész, grafikus és iparművész, katolikus püspök és művészettörténész, könyvtárigazgató, főorvos, tanár és köztisztviselő, reklámgrafikus és galériavezető, hivatásos író és menedzser.” Valamelyest már ebből a felsorolásból is látszik, de szükségesnek tartom kiemelni, hogy a legtöbben nem kizárólag – és talán nem elsősorban – alkotásaikkal tettek Somogy megyéért, szervesen kapcsolódnak annak kulturális életébe. A jobbnál jobb példák közül csak egyetlen nevet hadd említsek! Leitner Sándor a festményeivel elért nemzetközi hírnév mellett évtizedeken keresztül igazgatta a Tanítóképző Főiskolát, sokat tett annak egyetemi rangra emeléséért. Papp Árpád tanárként és a Somogy szerkesztőjeként egyaránt múlhatatlan érdemeket szerzett. Balás Béla számára a szó, a gondolat mindig is eszköz, fegyver volt. Vers vagy prédikáció – neki egyre megy! Istentiszteleteiben régóta az éleselméjűséget, a retorikát, írásaiban pedig a mélyen gyökerező, rendíthetetlen kereszténységet csodálom.

Ennek megfelelően tehát vers, próza, művészettörténeti tanulmány, festészet, szobrászat és iparművészet találkozik össze itt. A legkülönbözőbb anyag forr össze a szemünk előtt, és hoz létre valami szerves egységet. Hiszen a cél éppen a somogyi vidék gazdagságának megmutatása volt. Úgy vélem, Kelemen Lajosnak sikerült ezt megvalósítani a szerkesztés során. Közel van munkája az alkotói tevékenységhez, hiszen nem a jól

ismert szempontokat követő válogatás, hanem a művek „játékba hozásának” szándéka dominál.

Az öt részből álló kötetben nem a művészeti ágak alapján különülnek el az alkotások, ugyanakkor nem találunk egyértelmű tematikus szempontokat sem. Farsangi kavalkád jön létre így, amelyben egy-egy arc, név többször is felbukkan: néhány szerző csak pár sor erejéig, mások oldalakon keresztül, néhányan álarcot viselve, más „bőrébe bújva” vagy gyermeki önmagukat megidézve-játszva, néhányan bátran, pórén kiállva, tanítva vagy figyelmeztetve. A művek tehát nem sorakoznak be valami hagyományos rendbe, mégis tetszetős ez a kaotikusság. Így az alkotók, alkotások között számos párbeszédet, vitát fedezhetünk föl már az első olvasás alkalmával is.

Oláh János a kötetével megegyező című verse közvetlenül az előszó után áll, ami megadja az egész könyv alaphangját. Egyrészt felvillanó képek tömege, a gyerekkor vidám, visszahozhatatlan hangulata – vallomás és visszaemlékezés egyszerre. Másrészt erős önreflexió is, melynek eredményként egy titokról sikerül lerántani a leplet: ezek, az emlékek, amelyek örökre hozzákötnek mindannyiunkat a szülőföldhöz. Mindkét törekvésre számos példát találunk a kötetben szereplő művek között kóborolva. Fésűs Éva A lényeg című versének vagy Balás Béla Márciusi szél című kisesszéjének is ugyanaz a célja, hogy valami rejtett igazságra irányítsa folyvást elkalandozó tekintetünket. Teszik ezt a halk odafordulás gesztusával, a legcsekélyebb demagógia, toladás nélkül. Talán kissé furcsán is hatnak reklámokhoz szokott értelmünknek.

A művek jelentős részénél – nyilván a kötet célkitűzése miatt – az emlékek megidézése, a történelem személyessé tétele, egy önazonosítási gesztus vagy a visszatekintés, a vallomásosság kerül a középpontba. Szirmay Endre Hazám című verse a Szózat hangján szólal meg. A hazaszeretet itt a somogyi vidékhez való ragaszkodásként jelenik meg. Veress Miklós Levéltörmelék a’ Kaposból című versében Berzsényit idézi meg, de oly módon, hogy segítségével önróniával tekint magára és saját korára. A Somogyi kanászhimnuszban pedig Kölcsey versét profanizálja a költő: „Jöjjön el a Te országod, ám addig is esdve kérünk – óvd, Urunk, Somogyországot,

mert az volna a legegységünk.”. Csizsár Elek Apám emlékére festményének címe egyértelmű ugyan, de a képből kísértáló alak után maradó nyom és árnyék nagyon sokféle jelentéssel bírhat. Lőrincz Sándornál is hasonlóval találkozunk, amikor a szerző egyetlen gesztusértékű tettnek állít emléket, amely beleégett gyermeki lelkébe. Ezekon kívül a művek nagyon tág térben mozognak. A somogyi múlt nagy alakjait karnyújtásnyi közelségbe hozó irodalomtörténeti, művészettörténeti tanulmányokat – például Gáspár Ferenc, Géger Melinda vagy Horváth János Milán tollából – ugyanúgy találunk köztük, mint a létezés kérdéseit feltevő camus-i, kafkai hangon szóló, filozófiai mélységű műveket. Ez utóbbiak esetében főképp Csernák Árpád Végjátékára vagy Podmaniczky Szilárd Minden másképp történetjére gondolok. Az írások, képek, szobrok színvonaláról különben nincs mit mondani. Nem tudom, a művészi önkritikának vagy a szerkesztő ügyességének köszönhető-e, de jól sikerült a válogatás. Attól az egy-két kivételtől meg igazán elfelejtkezhetünk, akik – valamiféle groteszk alakként – csupán önmaguk nagyságát kívánták ábrázolni művükben!

Komolyan hiszem, hogy bátorság kell ahhoz ma, hogy egy ilyen antológia létrejöhesse. Egyrészt amiatt, hogy merjünk a lehető legjobb értelemben lokálpatriótának lenni, felismerni a már meglévő értékeket és büszkén megmutatni őket. Nem mellékes itt az értékeremtés, -örzés és népszerűsítés szándéka sem. Másrészt annak a felismerését és elfogadását is értem ezalatt, hogy – mint minden kultúrunk esetében – itt is csak hosszútávon mérhető a hatás.

Büszkeség van a kötetben, abban a törekvésben, hogy életre hívói összefogják és megmutassák a megye nagyjait. Szívet melengető látni, hogy van annyi „hazai”, somogyi művész, akik bőven megtöltenek egy kötetet. Bizony, e téren irigylésre méltó a helyzetünk! Sokat elárul, hogy a könyv a Somogy Megyei Önkormányzat kiadásában jelent meg, előszavát pedig a Megyei Közgyűlés elnöke, Gelencsér Attila jegyzi. Bár a kötet kereskedelmi forgalomba nem került, kizárólag reprezentatív céllal készült, az Önkormányzat vendégei részére, a kezdeményezés mégis példaértékű. Az első kézbevitelnél is azonnal látszik, hogy egy elegáns, gondosan elkészített munkáról van szó, ami méltó ajándék. Jó érzéssel került Kling József Corpus Christi című alkotása a kötet borítójára. Nem csak, mert színei harmonizálnak a föld-hatású háttérrel, hanem mert a kincstalálás örömet hívja elő szemlélőjéből. Azt az érzést, amikor előbukkan a föld mélyéről valami ősi, titkos, felbecsülhetetlen.

A kötetben szereplők mindannyian kortárs művészek. Fontosnak tartom ezt kihangsúlyozni, hiszen nézőként, olvasóként minduntalan megtorpanunk a szakadéknál, ami a még alakuló és a már lezárult életművek, a még élő és a már kanonizálódott, elismert, patinás művészek

között húzódik. Hajlamosak vagyunk elfelejteni, hogy – Baktay Patrícia és Papp Árpád kivételével, akik a tavalyi évben, már a könyv előkészítési munkálatai idején hunytak el – ezek a művészek köztünk vannak, hogy magunknak kell átugranunk azt a bizonyos szakadékot, ha találkozni akarunk velük. Ebben is segítségünkre van a Földem.

Kétféle asszociáció is előtökölődik a cím kapcsán. A szülőföld és a termőföld, mindegyik kincs, érték. De legyünk egy kicsit gyakorlatiasabbak, divatosan haszonelvűek, és tegyük föl a kérdést: milyen ára van a „somogyi földnek” ma? Legyünk még merészebbek, tekintsünk túl országhatárunkon! Termőföldként, bárnem eladó, tudjuk, jó áron méretik. Szülőföldként eladható? Aranyra válthatóak a somogyi rögök Magyarországon és külföldön? Bizony – hál’ istennek – erre is van példa! Hiszen megjelennek a kötet lapjain a múlt nagy alakjai, akiket ismert és elismert Európa. Elsősorban festők, de szép számmal vannak írók is köztük. Rippl-Rónai József, Takáts Gyula, Fodor András, Gyergyai Albert, hogy csak néhányukat említsünk. Nyilván jelzésértéke van, hogy az egyes részek mottóit tőlük válogatta a kötet összeállítója. Egy-egy elhunyt nagyság áll a jelen alkotói előtt; talán példaként, de mindenképpen tisztelgésként és a múlt ápolásaként. Annak tudatosítása, hangsúlyozása mindez, hogy egy folyamat részesei vagyunk, kaptunk valamit, amit aztán tovább kell adnunk. A kötetben szereplő alkotók is számos elismerésben részesültek már itthon és külföldön. Vannak köztük Kossuth-, Székely Bertalan-, Munkácsy-, Herder- és József Attila-díjasok, díszpolgárok, különféle ösztöndíjakkal, kitüntetésekkel elismertek.

Példája tehát ez a kötet annak a törekvésnek, kötelességnek is, hogy híret kell vinni az országnak, a megyének, a városnak, ahonnét kapott valamit az ember, kifejezni a hálóját. Ma már ezt olyan gyorsasággal, és olyan méretekben tehetik meg az alkotók, ami elképzelhetetlen volt a nagy elődök idejében. Természetesen nem véletlen, hogy a kötet legifjabb írója, Vass Norbert hívja fel erre a figyelmünket. Novellájában drótposta-fiókjának tartalmát veszi csupán számba, mégis sorjáznak az alkotók, az alkotások. Némi ellenézés, tartózkodás is vegyül a sorokba, mint mindannyiunkban ezzel kapcsolatban. Még új dolog ez a világháló, kissé idegennek érezzük, de a fiatalok részévé váltak ennek a vérkeringésnek, és nekünk, idősebbeknek is ezt kell tenni, ha szót akarunk érteni velük, ha „képben akarunk lenni”. Nehéz beletörödni, hogy a múzeumok, a vásznak, az anyag helyett, óriásfájlok, linkek és virtualitás adja ugyanazt az élményt; vagy talán kevesebbet, de mindenesetre gyakrabban. Gonosz dolog, de azt hiszem, mindegyik nem világvárosban élő művész érzi azt a bizonyos távolságot, talán mellőzöttséget, kicsit Berzsenyiként él. Azonban érezhet-e valaki ilyet az internet korában?

Valamiféle összegzés-, tán szükségtelen tanulságképpen hadd emeljek ki egy-egy mondatot az elő- és utószókból, fogalmazzam őket kérdéssé és válasszá. Gelencsér Attila idézi Jókai Annától a következőt: „Minden fontos könyv tett”. Adja magát a kérdés, hogy mi a célja (tette) ennek az antológiának. A válaszhoz az utószó segít hozzá minket, ahol ezt olvashatjuk: „... a Földem című kiadvány is eleve magában hordja a folytatás hitét, sőt bizonyos értelemben talán a követelményét is”. Kelemen Lajos minden bizonnyal egy újabb, hasonló kötetre

gondolt itt, hiszen vannak még olyan – elsősorban fiatal – alkotók, akik ebben a válogatásban nem kaphattak helyet. Én viszont nem tudtam nem továbbgondolni, és nem „magamra venni” szavait. Ugyanis minden olvasó folytatója ennek a kezdeményezésnek, aki elindul e kötet mentén, aki rácsodálkozva a somogyi ízekre, fényekre, színekre, akar belőlük még.

(Somogy Megyei Önkormányzat, 2010.)

Kemencebontás a GébArt Nemzetközi Művésztelepen - 2007

